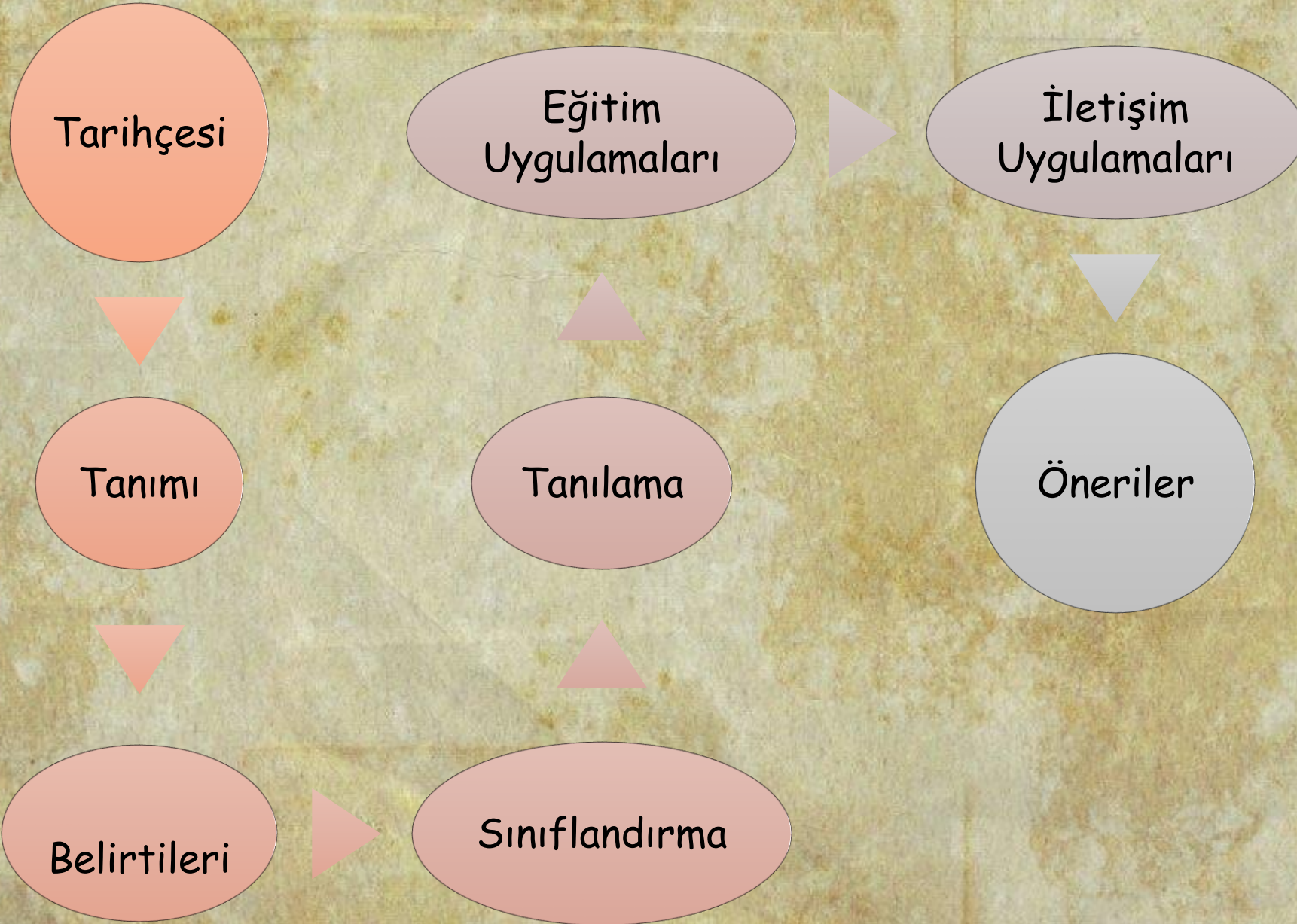


TARİHSELDEN GÜNCELE OTİZME DAİR PARADİGMA DEĞİŞİMİ; PEDAGOJİNİN SINIRLARINDA ELEŞTİREL  
OKUMALAR







# OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU'NUN TARİHÇESİ

## 1940-1950 OTİZM TERİMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Bu dönem OSB ile ilgili ilk çalışmaların yapıldığı ve bu çalışmaların yayınlandığı dönem olarak kabul edilebilir. İlk çalışmaları gerçekleştirenler Leo Kanner ve Hans Asperger'dir.



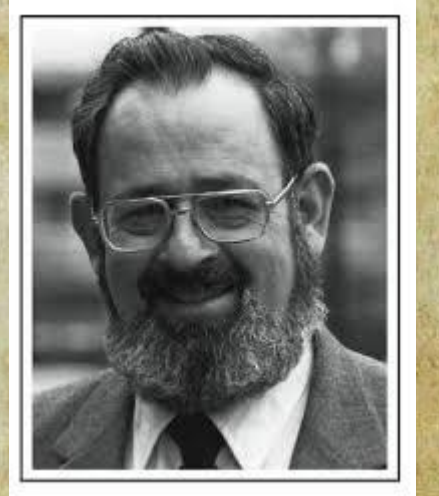
Leo Kanner 11 çocukta normal gelişim kabul edilen bazı davranışların ve özelliklerin farklı olduğunu fark etmiş ve bunun üzerinde daha ayrıntılı çalışma yapmaya başlamıştır.

## 1950-1960 NEDENLERE İLİŞKİN İLK ÇALIŞMALAR

Bu dönem daha çok OSB'nin nedenlerine ilişkin çalışmaların yoğunlaştığı ve olma nedenlerinin kaynaklarına ilişkin çeşitli efsanelerin ve inanışların ortaya çıktığı bir dönemdir. Kanner Freud'un öncüsü olduğu Psikanaliz yaklaşımından etkilenerek çocuklarının duygusal gereksinimlerini tepkisiz kalan **soğuk, ilgisiz, uzak, cezalandırıcı, keyifsiz, sert, entelektüel, mükemmelliyetçi, mekanik** bir şekilde davranarak çocuklarını yetiştiren ailelerden özellikle annelerden kaynaklanabileceği görüşünü savunmuştur.

## 1960-1980 KURUMSALLAŞMA (EĞİTİM-ÖĞRETİM ÇALIŞMALARI)

1960'lı yıllarda «buzdolabı anne» görüşünden rahatsızlık duyan aileler bu psikanalitik açıklamayı reddederek küçük gruplar oluşturmaya ve örgütlenmeye başlamıştırlar. Bu örgütlenmelerin ölçüsü **Bernard Rimland'dır**. Rimland'ın 1964 yılında ortaya koyduğu bu eser yeni bir çığır açıp OSB'nin nörobiyolojik kökenine dair ilk dayanakları ortaya koymuştur. Rimland'ın aileleri örgütlemesi ile 1965 yılında **ASA (Amerika Otizm Cemiyeti)** kurulmuştur.



## 1980-2000 TANILAMA VE TIBBİ ÇALIŞMALAR

Bu dönemde yaygın gelişimsel bozukluk şemsiyesi altında bebeklik otizmi olarak DSM III'te adlandırılmıştır. 1987 yılında gözden geçirilerek bebeklik otizmi, otistik bozukluk olarak literatüre girmiştir(DSM III-R). 1988'de Eric Shopler ve arkadaşları tarafında ilk kapsamlı otizm spektrum bozukluğu tanısal değerlendirme aracı olan ve halen günümüzde yaygın olarak kullanılan çocukluk otizm derecelendirme ölçeği olan CARS yayımlanmıştır.

## 1980-2000 TANILAMA VE TIBBİ ÇALIŞMALAR

1994 yılında DSM IV yayımlanarak asperger sendromu ve yaygın gelişimsel bozukluk-başka türlü adlandırılmayan diğer sendromlar için özel ölçütler getirilerek yeni kategoriler eklenmiştir.



## 2000-GÜNÜMÜZ: YENİ MİLENYUM ( BİLİMSEL DAYANKLI UYGULAMA YAKLAŞIMI)

2000 yılında DSM IV-R otizmin ölçütlerine yeni düzenlemeler getirildi. Mayıs 2013 yılında ise DSM-V yayımlandı. DSM-V'e göre yaygın gelişimsel bozukluk çatısı altına yer alan otistik bozukluk, asperger sendromu, başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluk ve çocukluk dezintegratif bozukluğu tanı kategorileri yerine birleştirilmiş tek bir «otizm spektrum bozukluk» tanısı kullanılmıştır. Genetik alt yapısı nedeni ile RETT sendromu bu tanıya dahil edilmemiştir.

OTİZMİN GÜNÜMÜZDEKİ  
GÖRÜNÜMÜ

YAYGINLIĞI  
HAKKINDA

- ✓ ABD'de OSB'nin görölme sıklığı 2000'li yıllarda 1/166 iken 2014 yılında yapılan araştırmalara sonucu OSB'nin görölme sıklığı 1/68 rapor edilmiştir.

DEMOGRAFİK  
ÖZELLİKLER  
HAKKINDA

- ✓ 2010'lu yılların verilerine göre OSB'nin erkeklerde ki yaygınlığı kızlardan beş kat fazladır. Kızlar da tablonun daha ağır seyrettiği gözlenmektedir. Diğer yandan OSB'ye her ırktan her etnik gruptan ve her sosyo-ekonomik düzeyde rastlanmaktadır.

ZİHİNSEL

İŞLEVLER

HAKKINDA

- ✓ Kategoride yer alan bireylerde çok düşükten çok yükseğe kadar her düzeyde zihinsel performansla rastlanabilmektedir. OSB tanılı bireylerin yaklaşık yarısında farklı düzeylerde zeka geriliği olduğu; diğer yarısında da normal ya da normal üstü zeka özellikleri gözlemlendiği görülmektedir.

KONUŞMA  
SORUNLARI  
HAKKINDA

- ✓ OSB'li bireylerin yaklaşık 1/3'ü sözel iletişim becerilerine sahip değildir. Ancak bu bireylerin önemli bir bölümü resim ya da jest gibi alternatif iletişim biçimlerinden yararlanabilmektedir.

NÖROLOJİK  
SORUNLAR  
HAKKINDA

- ✓ OSB'ye sahip bireylerin yaklaşık 1/3'ünde epilepsiye rastlanmakta olup; epilepsi hastası otizmlilerin çoğunluğunu zeka geriliğine sahip grup oluşturmaktadır.

MİDE-BAĞIRSAK  
SORUNLARI  
HAKKINDA

- ✓ OSB'li çocukların yarısında kabızlık, ishal ve besin intoleransı gibi mide-barsak sorunlarının ve karın ağrılarında rastlanmaktadır.

PSİKİYATRİK  
BOZUKLUKLAR  
HAKKINDA

- ✓ OSB'li bireylere dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, duygu durum bozukluğu, kaygı bozukluğu, saplantı zorlantı bozukluğu ve psikotik bozukluklar eşlik edebilmektedir.

# OTİZMİN TANIMI

Doğumdan itibaren karşısındaki gözüne bakmada, ortak dikkat ve işaret etme alanlarındaki yetersizlik ve isteksizlikle kendini belli eden, 3 yaşından önce ortaya çıkan ciddi sosyal iletişim ve etkileşim bozukluğunun yanında sosyal davranış dil, algısal fonksiyonlar tekrarlayan davranış ve ilgilerle kendini gösteren, yaşam boyu süren, belirtilerin derecesinde bireyden bireye farklılık gösteren ve özelliklerinde hafiften ağıra kadar değişkenlik olabilen gelişimsel, nörobiyolojik bir bozukluktur.



## Ağırlık Düzeyi

### Sosyal İletişim

### Sınırlı Yineleyici Davranışlar

## Üçüncü Düzey «Çok önemli ölçüde destek gerektirir.»

Sözel olan ve olmayan sosyal iletişim becerilerindeki görülen çok yoğun yetersizlikler, işlevsellikte ağır bozukluklara yol açar, çok sınırlı bir şekilde sosyal etkileşim başlatır ve başkalarının sosyal iletişim kurma çabalarına minimum karşılık verir.

Davranışlarındaki katılık, rutin dışı durumlara uyum sağlamama veya sınırlı/yineleyici davranışlar tüm alanlarda işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Dikkatini ve gerçekleştirdiği eylemi değiştirmekte güçlük yaşar.

## İkinci Düzey «Önemli ölçüde destek gerektirir.»

Sözel olan ve olmayan sosyal iletişim becerilerindeki görülen yoğun yetersizlikler, destek alırken bile sosyal bozukluklara yol açar ve başkalarının sosyal iletişim kurma çabalarına minimum karşılık verir veya sıra dışı tepkiler verir.

Davranışlarındaki katılık, rutin dışı durumlara uyum sağlamama veya sınırlı/yineleyici davranışlar tüm alanlarda işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Dikkatini ve gerçekleştirdiği eylemi değiştirmekte güçlük yaşar.

## Birinci Düzey «Destek gerektirir.»

Destek alamadığında sosyal etkileşimindeki yetersizlikler ortaya çıkar ve bozukluklara yol açar. Sosyal etkileşim başlatmakta sıkıntı yaşar ve başkalarının sosyal iletişim kurma çabalarına sıra dışı veya başarısız tepkiler verir. Sosyal etkileşime ilgisi azmış gibi gözükabilir.

Davranışlarındaki katılık, bir veya birden fazla alanda işlevde bulunmayı belirgin ölçüde bozar. Bir etkinlikten diğerine geçişi zorluk yaşar. Düzenleme ve tasarlama yetersizlikleri bağımsız olmasına engel olur.

# ATİPİK OTİZM

- ✓ Atipik otizm, başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluk olarak da adlandırılır
- ✓ Otizm yada Asperger sendromunun bazı özelliklerinin görünüp bazılarının görünmediği, kuşkulu durumlarda konulan tanıdır. Bu tanı çocuk belli bir teşhis alamadığı, fakat pek çok alanda gelişim bozukluğu gösterdiği zaman söz konusudur.

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞUNA  
YÖNELİK TERAPİ UYGULAMALARI

## DUYUSAL BÜTÜNLEŞTİRME

OSB'ye sahip bireylerde bazı duylarda aşırı duyarlık, bazı duylarda ise aşırı duyarsızlık vardır. Duyusal bütünleme aşırı duyarlılık durumlarını azaltmada yararlı olabilir.

- ✓ Gövdeye güçlü bir masaj uygulanması,
- ✓ Kolların ve bacakların fırçalanması,
- ✓ Dizlerin ve dirseklerin sıkıştırılması,
- ✓ Ağır ya da sıkı giysiler giydirilmesi duyusal bütünleme terapilerine örnek olarak gösterilebilir.

Bu uygulamalar bireyin kabul etmesine doğru orantıda artırılabilir.

## ✓ İŞİTSEL BÜTÜNLEŞTİRME

Bireylere kendileri için özel olarak hazırlanmış müzikler dinletilerek OSB'de sık rastlanan işitsel aşırı duyarlılığı gidermeyi hedeflemektedir. İşitsel sorunun çözülmesi ile iletişim becerilerinin artacağı varsayılmıştır.

## ✓ MASAJ

Bireylere uzmanlar ya da ebeveynleri tarafından yapılan minik dokunuşlarla bireylerin baştan ayağa rahatlama hedeflenmiştir.

## ✓ EGZERSİZ

OSB'li bireylerde hem bedensel sağlığa katkıda bulunmak için hem de davranış sorunlarını azaltmak için başvurulan bir yöntemdir. Yapılan egzersizler belirli aralıklarla sistematik olarak uygulanabilir. Egzersizler yüzme, koşma, salon hareketleri gibi çeşitlilik gösterebilir.

## ✓ HAYVAN TERAPİSİ

Bireylerin bir hayvanla etkileşerek belli sorunlardan kurtulmasını hedefleyen terapidir. En sık başvurulan yöntem ata binmek ve yunuslarla etkileşime girmektir. Çıkış noktası hayvanlarla etkileşmenin kişileri duygusal olarak rahatlatacağı varsayımdır.

## ✓ SANAT TERAPİSİ

Bu terapide bireylerin duygularını resim, heykel, seramik gibi sanat çalışmalarında dışa vurması hedeflenmektedir.

## ✓ FLOORTİME

Bu uygulamada yapılandırılmamış oyun ortamında çocukla etkileşime girilerek çocuğun gelişimsel düzeyi belirlenir ve bu düzeye uygun yaşantılar oluşturulur. Etkileşimi çocuğun başlatması hedeflenir. Etkileşimsel oyun terapisinde bazı yeterliklerin , başka gelişim ve öğrenmeler için temel oluşturduğu varsayılır.



# EĞİTİM UYGULAMALARI

## ✓ Sosyal Öyküler

✓ Sosyal öyküler OSB tanısı olan bireylere uygun davranış ve becerileri kazandırmak için geliştirilmiş ve etkililiği bilimsel yollarla ortaya konulmuş uygulamalar arasında yer almaktadır. Sosyal öyküleri OSB tanısı olan bireylerin karmaşık sosyal durumlarını anlamada ve açıklamada yardım etmek için kullanılan kısa öyküler olarak tanımlanmaktadır.

✓ Sosyal öyküleri çocukla ilgili beklentilerin belirtildiği, belirli bir sosyal durum karşısında çocuktan beklenen uygun davranışın betimlendiği ve çocukla ilgili bilgilerin paylaşıldığı kısa ama oldukça bireyselleştirilmiş bir öykülendirme olarak belirtmektedir

## Sosyal öykülerin amacı

- ✓ Bireylerin doğrudan sosyal kuralları ve bu kurallara ilişkin ipuçlarını hatırlamalarını sağlamak,
- ✓ Akranlarının sosyal durumlarını, olası sosyal ortamlardaki davranışlarını tanımlamak bazı durumlarda ne yapılması veya ne söylenmesi gerektiği ile ilgili açıklamalar yapmaya yardımcı olmak
- ✓ Otizmlili birey etkinlikle meşgul olduğu sırada uygun tepki vermesini sağlamaktır.

## TEACHH

- ✓ TEACCH otizmin yapısal bir sorun olduğu; dolayısıyla, otistik özelliklerin hiçbir zaman ortadan kalkmayacağı varsayımına dayanmaktadır. Bu varsayımın temelini oluşturan özellikler şöyle sıralanabilir.
  - ✓ Görsel girdiyi işitsel girdiye yeğleme
  - ✓ Ayrıntılara karşı bütünleştirme ve anlamlandırma becerilerinde zorluk
  - ✓ Zaman kavramı sorunları
  - ✓ Yoğun iletişim sorunları gösterme
  - ✓ Rutinlere bağlılık

✓ Bu varsayımdan hareketle TEACCH'te çocuğu normalleştirmeye çalışmak yerine, evre çocuğa uydurulmaya çalışılır. Örneğin otizmde rastlanan işitsel algı sorunlarından yola çıkararak, görsel algının en st düzeyde kullanımı sağlanmaya çalışılır. TEACCH 3 ana öğeden oluşmaktadır.

- Çevresel düzenleme
- Görsel plan
- Bireysel alışma sistemi

## Uygulamalı Davranış Analizi

UDA davranışsal yaklaşımda öne sürülen ilkeleri kullanarak davranışlarla çevresel özellikler arasındaki ilişkileri belirlemeye çalışan bu yolda elde ettiği bulguları bireylerin davranışlarının değiştirilmesinde kullanan disiplindir. Bu disiplinde söz konusu hedefler

- Yeni davranışlar kazandırmak,
- Var olan davranışları arttırmak
- Uygun olmayan davranışları önlemek, azaltmak, ortadan kaldırmak,
- Davranış değişikliklerinin kalıcılığını ve genellenmesini sağlamak

✓ Davranış sorunları için kullanılan uygulamalı davranış analizine dayalı en temel süreçler şunlardır.

- Olumlu pekiştirme
- Ayrımlı pekiştirme
- Söndürme
- Ceza

## ✓ Etkinlik Çizelgeleriyle Öğretim

Bu yöntem, beceri kazandırma eğitimi için kullanılır. Temel amaç çocuğun becerileri küçük parçalara bölerek kazanmasını sağlamaktır. Çocuğa kazandırılmak istenen beceriler küçük aktivitelere bölünür. Otizmli çocuk, bu aktiviteleri yerine getirerek beceriyi kazanmış olur. Bu yöntemin genellikle olumlu sonuçlar veren bir metot olduğunu belirtmek gerekir. Çocukların başkalarına bağımlı olmadan becerilerini geliştirebilmeleri için etkili bir yöntemdir. Ayrıca çocukların detaylı ve kapsamlı bir şekilde düşünmesine de yardımcı olduğu bilinmektedir. Bugün birçok eğitim kurumunda kullanılan bir metottur.



## Model Alma Yöntemi

- ✓ Otizm Spektrum Bozukluğuna sahip olsun ya da olmasın, her çocuğun öğrenme sürecinde bir rol modele ihtiyacı vardır. Çocuklar konuşma gibi motor becerilerini rol model sayesinde öğrenirler. Otizmli çocuklarda bunun daha büyük bir önem taşıdığını belirtmek gerekir. Çeşitli becerileri model alma yöntemiyle öğrenmeleri daha kolay olmaktadır. Model alma eğitiminde genellikle video materyalleri kullanılır. Çocuktan videoda görülen kişiyi takip etmesi ve onun yaptıklarını yapması istenir. Bu şekilde beceri öğretimini pratiğe geçirmek mümkün olabilmektedir.

Videoyla model alma yönteminde çocuğun önünde öğrenmesine yardımcı olabilecek materyaller bulunur.

✓ Örneğin cisimleri kullanma becerisi videoda gösterilirken bir yandan çocuktan cisimleri hareket ettirmesi ve videodaki rol model gibi kullanması istenir. Otizmli çocuk bu sayede kendisine öğretilen becerileri pratiğe çevirmiş olacaktır. Bazı durumlarda otizmli çocuk çeşitli davranışları yaparken videoya çekilir ve bu şekilde kendi davranışlarını model alarak öğrenir

## ✓ Fırsat Öğretimi

Bu programın temel amacı çocukların iletişim becerilerinin gelişmesidir. Öncelikle çocuğun iletişim girişiminde bulunması sağlanır. Örnek vermek gerekirse, çocuğun ulaşabileceği yere bir oyuncak ya da ilgisini çekecek bir cisim konur. Ona ulaşabilmek için bir iletişim girişiminde bulunması ya da isteğini mimikleriyle, jestleriyle, sözel iletişim girişimiyle belli etmesi istenir.

✓ Çocuk iletişim girişiminde bulunduğu anda oyuncak onun istediği yere getirilir.

Bu gün içinde sık sık yapılarak çocuğun iletişim yeteneğinin artması sağlanır.

Genel olarak verim alınan bir yöntem olduğu bilinmektedir. Fırsat öğretimi

yöntemiyle eğitim gören çocukların iletişim yeteneklerini arttırdıkları bilimsel

ortamlarda ispat edilmiştir.

# İLETİŞİM UYGULAMALARI

## ✓ Alternatif ve Destekleyici İletişim

Alternatif iletişim, konuşmanın yerini almak üzere bireye kazandırılan işaret sistemi, görsel sistem vb.

iletişim biçimlerine denmektedir. Destekleyici iletişimse, alternatif iletişim sistemlerinin, sözel iletişimi

desteklemek amacıyla ve sözel iletişimin yanı sıra kullanılmasıdır. Dört temel işlevi vardır:

- Konuşulanları anlayan ama konuşamayan bireyin kendisini ifade edebilmesini sağlamak
- Bireye işlevsel iletişim becerileri kazandırmak
- Davranış sorunlarının azalmasına katkıda bulunmak
- Bireyin dil yeterliliğinin üst düzeye çıkmasına zemin hazırlamak

Otizm Spektrum Bozukluğuna sahip bireylerle kullanılan en yaygın iletişim biçimleri, işaret sistemleri ve görsel sistemlerdir. Millar, Light ve Schlosser (2006) tarafından yürütölen bir meta-analizim çalışmasında, zihinsel yetersizliğe ya da otizme sahip olup da alternatif ve destekleyici iletişim eğitimi alan 27 çocuktan %89'unun konuşmasında ilerleme gözlenmiştir.

## ✓ PECS

### ✓ Resim Değiş-Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi uygulamalı davranış analizi

ilkelerini ve normal dil/iletişim gelişimi aşamalarını temel alarak hazırlanmış olan bir sistemdir. PECS öğretim sürecinde öncelikle temel iletişim ilkelerinin kazandırılması daha sonraysa belli mesajların iletilmesinin öğretimi hedeflenir. Mesaj iletiminde, iletişim klasöründe yer alan resimli kartlar kullanılır. Otizmli birey, klasörden resim seçip iletişim ortağına verir.



## ✓ PECS 6 EVREDEDEN OLUŞUR

- Çocuk masada duran resimli kartı alıp karşısındaki iletişim ortağına vererek istek bildirir.
- Çocuk uzaktaki iletişim klasörünün kapağında duran resimli kartı alıp iletişim ortağına götürerek resimli kartı alıp iletişim ortağına götürerek istek bildirir.
- Çocuk istediği nesnenin ya da etkinliğin resimli kartını iletişim klasöründeki resimli kartlar arasından seçip iletişim ortağına vererek istek bildirir.
- Çocuk nesne/etkinlik kartlarını ve 'istiyorum' karını cümle şeridi üzerine dizerek ve hazırladığı cümle şeridini iletişim ortağına vererek istek bildirir.
- Çocuk 'ne istiyorsun?' sorusuna resimli kartlarla yanıt verir.
- Çocuk nesne/ etkinlik kartlarını ve 'var' 'görüyorum' vb. uygun bir eylem kartını cümle şeridi üzerine dizerek ve hazırladığı cümle şeridini iletişim ortağına vererek görüş bildirir.

## ✓ YARDIMLI İLETİŞİM

Bu sistemde iletişim yardımcısı çocuğun parmaklarını, elini ya da kolunu yönlendirerek, belli harf ya da sözcükleri göstermesine ya da yazmasına yardımcı olur.

Yardımcı ocuğun elinin altından tutarak, çocuğun işaret parmağının yazı tuŐlarına dokunmasına yardım edebilir. Çocuğun yardımla yazdığı yazı, ekranda görünür ve/veya ses çıktısı olarak iŐitilir. Bu alıŐma ile ilgili hiçbir kontrollü deneysel araŐtırma yürütölmemiŐtir. Uygulamanın ve elde edilen sonuçların tam olarak ne olduğu belirsizdir.



